

ЯКИМ МАЄ БУТИ ОСВІТНІЙ ЕКСПЕРТ: КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЕТИЧНІ НОРМИ

*Тетяна Бурлака,
ORCID iD 0000-0002-8651-5448
методист навчально-методичної лабораторії
управління розвитком регіональної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
tetiana.burlaka@toiipro.mk.ua*

У статті розглянуто актуальні питання підвищення якості освіти в Україні, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, ролі освітніх експертів у цих процесах та формування складових їхньої професійної компетентності.

Актуальність і затребуваність освітнього експерта визначають виконувані ним функції, які здатні забезпечити упровадження інновацій та світових практик в освітню діяльність та сприяти підвищенню якості освіти. Серед основних функцій експертної діяльності автор виокремив аналітичну, навчальну, експертну, узагальнювальну, прогностичну, фасилітативну, консалтингову і супервізійну. Здійснення названих функцій визначає зміст спеціальних компетентностей освітнього експерта.

Експерт, на думку автора, – це аналітик, консультант, супервізор, фасилітатор, медіатор, прогностик, розробник напрямів інноваційного розвитку освіти.

Автор наголошує на важливості цілеспрямованого системного розвитку (навчання) осіб, залучених до освітньої експертизи, та визначає складники професійної компетентності освітнього експерта.

Когнітивно-діяльнісний та ціннісно-етичний складники розглянуто в розвідці у взаємодоповнювальній єдності.

Когнітивно-діяльнісний складник представлений динамічною комбінацією знань, умінь і навичок, серед яких: знання основних засад державної політики у сфері освіти, принципів освітньої діяльності; структури і стандартів освіти; здатності до аналізу, систематизації, порівняння й узагальнення отриманої інформації, використання валідних методів дослідження, розроблення та оформлення документації в рамках повноважень експерта; прогнозування результатів діяльності; пошуку шляхів підвищення якості освіти тощо. До ціннісно-етичної складової освітнього експерта віднесено спосіб мислення, погляди, соціально-політичні та інтелектуально-розвивальні цінності.

Серед особистих якостей експерта виокремлено: комунікабельність, емоційний інтелект, пунктуальність, асертивність, відповідальність, сумлінність, здатність до навчання впродовж життя.

Формування компетентностей експертів галузі освіти, дотримання ними етичних норм розглянуто як складові ефективної освітньої експертизи закладів освіти в умовах реформаційних перетворень.

***Ключові слова:** внутрішня система забезпечення якості освіти, державно-громадське управління освітою, експерт, інституційний аудит, інформаційне суспільство, когнітивно-діяльнісний компонент, Концепція «Нова українська школа», освітній експерт, освітня парадигма, професійна компетентність.*

© Бурлака Т. Ю., 2020

Вступ. Процеси глобалізації, розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань перетворили освіту на один із вирішальних засобів формування людського капіталу, здатного забезпечити соціальну

стабільність, економічний добробут країни, її конкурентоспроможність та національну безпеку (Кремень В. Г., 2010, с. 384).

Реформа української освіти стала відгуком на глобальні виклики сьогодення.

Прийняття законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа» визначили основний зміст та напрями реформаційних перетворень, одним із важливих аспектів яких є забезпечення якості освіти.

Метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є: гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне підвищення якості освіти; допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності в підвищенні якості освіти (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 41, с. 49). Реалізація цієї мети здійснюється через функціонування внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості освіти, до розбудови й оцінювання ефективності яких можуть залучатись освітні експерти.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. В умовах парадигми державно-громадського управління освітою, яка визначає державу, суспільство і особистість як рівноправних суб'єктів і партнерів освітнього процесу, які несуть спільну відповідальність за функціонування системи забезпечення якості освіти, особливого значення набуває освітня експертиза як особлива процедура управління освітою.

Це зі свого боку потребує залучення до проведення експертної процедури кваліфікованих фахівців, які володіють методами та інструментарієм експертизи функціонування освітньої сфери в цілому, її структурних складників (дошкільної, повної загальної середньої та позашкільної освіти), взаємодії з іншими сферами суспільства (економічна, фінансова, громадянська тощо) й експертизи діяльності закладів освіти: освітнього середовища, системи оцінювання здобувачів освіти, педагогічної діяльності педагогічних працівників закладу освіти та управлінських процесів (Огнев'юк В., Сисоєва С., 2015, с. 54). Варто зазначити, що в Україні не відбувається цілеспрямована системна підготовка фахівців, здатних компетентно здійснювати експертну діяльність.

Відтак, навчання освітніх експертів

на сучасному етапі розвитку освіти є актуальним завданням. Виконати це завдання покликані заклади післядипломної педагогічної освіти спільно з Державною службою якості освіти України.

Новостворена в системі освіти структура (ДСЯО) із мережею територіальних відділень має забезпечити якість освіти через запровадження освітньої експертизи, яка передбачає: моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти; інституційний аудит закладів освіти; державний нагляд (контроль) за діяльністю закладів освіти; допомогу керівникам закладів освіти та їхнім засновникам у формуванні внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Усе це сприятиме постійному і послідовному вдосконаленню якості освітніх і управлінських процесів у закладах освіти. Через різноплановість напрямів освітньої експертизи значно розширюється і цільова категорія осіб, залучених до неї: від працівників державної служби якості освіти, викладачів та методистів закладів післядипломної педагогічної освіти, керівників, методистів науково-методичних установ (центрів професійного розвитку педагогічних працівників), керівників закладів освіти, їх заступників до педагогів. Здійснюються перші спроби налагодження системної підготовки освітніх експертів. У січні 2020 року Державною службою якості освіти України спільно з Національною академією педагогічних наук України, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Центральним інститутом післядипломної освіти навчено перших 100 осіб, які за результатами навчання набули інтегральної компетентності тренера й експерта для проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття експертизи в галузі освіти є предметом дослідження українських учених.

Науковці, розглядаючи теоретико-методологічні засади освітньої експертизи, визначають педагогічну експертизу «як багатоаспектне і багатовимірне утворення, яке охоплює комплекс взаємозалежних і взаємозумовлених сутнісних вимірів» (Касьянова О. М., 2013, с. 195); «як систем-

ний аналіз проблеми, процесу чи явища в сфері освіти чи в одній із її підсистем для визначення чинників, які стимулюють або гальмують розвиток, з їх наступним закріпленням або усуненням». На їх думку, об'єктом діяльності освітніх експертів має стати безпосередньо експертиза, консультування та забезпечення якості галузі освіти (Огнев'юк В., Сисоєва С., 2015, с. 56).

Створення умов для цілеспрямованого навчання керівних і педагогічних кадрів здійснювати експертизу освітньої галузі сприятиме подоланню основних суперечностей між:

- необхідністю проведення освітньої експертизи для забезпечення якості освіти на всіх рівнях і неготовністю до системної підготовки експертів галузі освіти;
- наявним соціальним замовленням підготовки експертів у галузі освіти та відсутністю фахових вимог до їхніх когнітивно-діяльнісних та особистісних компетентностей.

Метою статті є дослідження спеціалізованих професійних компетентностей освітніх експертів. Для вирішення поставленої мети ми зробили спробу дослідити когнітивно-діяльнісний та особистісно-етичні компоненти особистості освітнього експерта.

Виклад основного матеріалу. Поява та затребуваність в освітньому просторі такого фахівця, як експерт галузі освіти, потребує чіткого дефініціювання терміна.

Хто такий експерт? У словнику української мови подано таке трактування: «експерт (від лат. *expertus* – досвідчений) – (анг. *expert*) – фахівець, який здійснює експертизу» (Словник української мови, 1971, т. 2, с. 462).

На думку Касьянкової О. М., експерт – це компетентний, висококваліфікований авторитетний фахівець у певній галузі діяльності, який має необхідні знання та практичний досвід із досліджуваних питань. Результатом діяльності експерта є підготовлений висновок, за зміст якого він несе персональну відповідальність (Касьянова О. М., 2011, с. 78).

Схожою є думка про те, що експерт

як фахівець, який включений у процес дослідження і прийняття рішень із питань, окреслених експертним завданням, має володіти необхідними знаннями та досвідом у сфері професійної діяльності. Він має права та обов'язки, за висловлені судження та зроблені експертні висновки несе персональну відповідальність (Литвак Б. Г., 2004, с. 39). Дотримуємося визначення Державної служби якості освіти: «експерти – це залучені до освітньої експертизи особи, які мають вищу педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, практичний досвід роботи в закладі освіти не менше ніж 5 років і пройшли відповідне навчання, організоване Державною службою якості освіти України» (Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., 2020, с. 2).

Діяльність освітнього експерта, зокрема залученого до інституційного аудиту, відповідно до вихідних положень Наказу Міністерства освіти і науки України від 09 січня 2019 року № 17 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» передбачає:

- оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти; перевірку додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері освіти;
- аналіз документації про діяльність та спостереження за освітньою діяльністю закладу освіти;
- опитування здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогічних працівників щодо освітньої діяльності в закладі освіти;
- підготовку аналітичної довідки;
- узагальнення матеріалів із напрямів оцінювання та їхнє оформлення як звіту;
- складання висновку, який містить підсумкові результати оцінювання (досягнення та потреби в удосконаленні), установлені рівні оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти;

- розроблення рекомендацій, які містять пропозиції для закладу освіти та його засновника, сформульовані на підставі Висновку щодо підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти й удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти для ефективної роботи та сталого розвитку закладу освіти.

Отже, **основна мета діяльності освітнього експерта** – це здійснення експертизи галузі освіти за нормативно врегульованою процедурою, що передбачає оцінювання ефективності діяльності закладів освіти щодо створення освітнього середовища, системи оцінювання здобувачів освіти, педагогічної діяльності педагогічних працівників закладу освіти та управлінських процесів, аналіз та узагальнення інформації, виконання консалтингової та супервізійної функцій, надання висновків та рекомендацій щодо підвищення якості освіти.

Відтак, аналізуючи функції освітнього експерта, з'ясуємо, що він має володіти такими компетентностями:

- педагогічними (аналіз педагогічної діяльності педагогічних працівників, створеного освітнього середовища, якості освітніх послуг);
- управлінськими (оцінка управлінських процесів, ефективність прийнятих керівником рішень та їхній вплив на ефективність розвитку закладу);
- методичними (здійснення консалтингової та супервізійної функцій; розроблення методичних рекомендацій);
- правовими (використання нормативно-правового забезпечення (загальні, державні галузеві, інституційні нормативно-правові акти) для аналізу та складання відповідної документації).

За цими чотирма напрямками проаналізуємо компетентності освітнього експерта.

У статті 1 Закону України «Про освіту» сформульовано, що «компетент-

ність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту», 2017, ст. 1, с. 5).

Відтак, компетентність – це складне утворення, що передбачає наявність когнітивно-діяльнісного та ціннісно-етичного компонентів. Когнітивно-діялісна складова характеризується набором знань, умінь і навичок, необхідних для виконання експертної процедури. Ціннісно-етична складова включає способи мислення, погляди, здатності до формування команди, прояву лідерських позицій, етичних норм і цінностей, які використовуватимуться для оцінювання поведінки освітнього експерта (Стойкова В. В., 2018, с. 75).

Досліджуючи структуру компетентності, скористаємося визначеною науковцями ієрархією, яка передбачає ключові, базові, спеціальні та спеціалізовані компетентності. Для уточнення запропонованих науковцями видів компетентностей скористаємося думкою В. Стойкової, яка вважає, що ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності й пов'язані з успіхом особистості у швидко змінюваному світі. Базові – відбивають специфіку визначеної професійної діяльності (педагогічної, медичної тощо). Спеціальні компетентності орієнтовані на специфіку конкретної професійної діяльності (учитель, вихователь, заступник директора, директор). Спеціалізовані – це специфічні компетентності, необхідні для роботи в будь-якій спеціальній галузі (Стойкова В. В., 2018, с. 79). У контексті розвідки спеціалізовані компетентності будуть орієнтовані на здійснення професійної діяльності освітнього експерта.

Розглянемо докладніше професійні компетентності освітнього експерта.

Когнітивно-діялісний компонент професійної діяльності експерта. Щоб з'ясувати, що має знати й уміти освітній експерт, дослідимо його функції під час виконання Програми інституційного аудиту.

Оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої си-

стеми забезпечення якості освіти, перевірки додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері освіти для зручності розділимо на три частини.

Оцінювання освітніх процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Експерт має виявляти розуміння державної політики в системі забезпечення якості освіти в Україні, принципів освітньої діяльності, структури та стандартів освіти, освітніх програм, вільно володіти та застосовувати нормативно-правову базу (загальні, державні галузеві, інституційні (локальні) нормативно-правові акти) освітньої сфери для оцінювання внутрішньої системи якості освіти закладу освіти, організації та проведення інституційного аудиту, аналізу документів освітнього закладу, які є підставою для провадження діяльності з надання освітніх послуг у сфері загальної середньої освіти (статуту, ліцензії, штатного розпису тощо). Для дослідження ефективності планування та організації освітнього процесу, створення здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища, результативності запровадженої внутрішньої системи забезпечення якості освіти для розвитку закладу освіти експерт має вільно володіти та застосовувати інструменти діагностичних оціночних і самооцінних процедур тощо. На цьому етапі експерт має зробити висновок про увідповіднення освітніх процесів закладу освіти з вимогами чинного законодавства.

Для оцінювання управлінських процесів закладу освіти експерту знадобляться знання: основ управління закладом освіти (менеджмент організацій, методичний, кадровий, фінансовий менеджмент); методики формування стратегії (розроблення програми) розвитку освітньої установи; механізмів фінансування освітніх установ із різних джерел (державного, місцевого бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством); процесів командоутворення тощо. Для ознайомлення з інформацією, оприлюдненою на вебсайтах закладів освіти (вебсайтах засновників закладів освіти), експерт має володіти на-

вичками використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Перевірка додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері освіти передбачає здатність експерта до увідповіднення напрямів, вимог (правил) та критеріїв оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти: освітнього середовища, педагогічної діяльності педагогічних працівників, системи оцінювання здобувачів освіти закладу освіти, управлінських процесів із чинним законодавством та результатами освітньої експертизи.

Для аналізу документації про діяльність та здійснення спостереження за освітньою діяльністю закладу освіти експерту знадобляться знання щодо застосування методів збору інформації: вивчення документації, спостереження за проведенням навчальних занять, моніторинг (зокрема вебсайту, інших інформаційних ресурсів педагогів і закладу), діагностичного інструментарію, моделей оцінювання: критеріально орієнтоване оцінювання (модель зіставлення), нормооцінювання (модель норми) і формувальне оцінювання (модель розвитку) (Канівець Т. М., 2012, с. 18). Корисним на цьому етапі буде використання корпоративних методів для організації професійної підтримки та допомоги керівникам закладів освіти, педагогічним працівникам (наставництво, супервізія, інтервізія тощо).

Опитування здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогічних працівників щодо освітньої діяльності в закладі освіти передбачає діяльність експерта на засадах педагогічного партнерства, готовність до співпраці з особами з особливими освітніми потребами, використання діагностичного інструментарію (індивідуальне інтерв'ю та групове (фокус-групи), анкетування (бланкове та комп'ютерне) тощо).

Підготовка аналітичної довідки, узагальнення матеріалів із напрямів оцінювання та їхнє оформлення як звіту, складання висновку з підсумковими результатами і рівнями оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та ефективності внутрішньої системи забез-

печення якості освіти передбачає здатність експерта до застосування наукових методів пізнання, формулювання гіпотези, збирання та оброблення даних, аналізу, систематизації, узагальнення та тлумачення результатів.

Розроблення рекомендацій за результатами проведеної освітньої експер-

тизи передбачає надання пропозицій для закладу освіти та його засновника щодо підвищення якості освітньої діяльності, удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти для сталого розвитку закладу освіти.

Для узагальнення інформації скористаємося таблицею.

Таблиця 1. «Складники спеціалізованих компетентностей»

Функції освітнього експерта	Складники спеціалізованих компетентностей
Оцінювання освітніх процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Нормативно-правове забезпечення (загальні, державні галузеві, інституційні (локальні) нормативно-правові акти) освітньої сфери; - механізми розроблення внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах загальної середньої освіти; - інструменти діагностичних оціночних і самооцінних процедур; - інформаційно-цифрові технології
Оцінювання управлінських процесів закладу освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Менеджмент організацій, методичний, кадровий, фінансовий менеджменти; - методика формування стратегії (розроблення програми) розвитку освітньої установи; - процеси командування; - види планування (стратегічне, тактичне, оперативне); - SWOT- та GAP-аналіз для оцінки (самооцінки) діяльності закладу освіти в цілому та управлінських процесів зокрема
Перевірка додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Нормативно-правове забезпечення розбудови внутрішньої системи якості освіти, організації та проведення інституційного аудиту (загальні, державні галузеві, інституційні нормативно-правові акти); - робота з документацією уніфікованого формату
Аналіз документації про діяльність та спостереження за освітньою діяльністю закладу освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Вивчення документації; - спостереження; - моніторинг; - діагностичний інструментарій; - моделі оцінювання; - консалтинг; - наставництво; - супервізія; - практичний досвід

Опитування здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогічних працівників щодо освітньої діяльності в закладі освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Методи збору інформації: діагностичний інструментарій (індивідуальне інтерв'ю та групове (фокус-групи), анкетування (бланкове та комп'ютерне); - володіння технологіями професійного розвитку педагогів; - навички педагогічного партнерства; - методи запобігання та вирішення конфліктів усіх рівнів; - створення різних видів професійних мереж та керування ними
Підготовка аналітичної довідки, узагальнення матеріалів із напрямів оцінювання та їхнє оформлення у вигляді звіту, складання висновку з підсумковими результатами і рівнями оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Застосування наукових методів пізнання; - формулювання гіпотези; - збирання та оброблення даних; - аналіз, систематизація, узагальнення та тлумачення результатів; - методи оцінювання ефективності інновацій (нововведень); - робота з документами (написання, оформлення, коментування)
Розроблення рекомендацій за результатами проведеної освітньої експертизи	<ul style="list-style-type: none"> - Навички оформлення документації за результатами інституційного аудиту; - системне проектування подальшої діяльності закладу освіти

Джерело: складено автором самостійно

Як основні функції освітнього експерта визначаємо: аналітичну, навчальну, експертну, узагальнювальну, прогностичну, фасилітативну. Т. Сорочан уважає ці функції складовими в здійсненні науково-методичного супроводу і наголошує на їхній важливості в умовах реформаційних змін (Сорочан Т. М., 2018, с. 3–6). Відтак ці функції ми можемо розглядати в контексті експертної діяльності.

С. Макаренко наголошує на актуальності консалтингової та супервізійної функцій у змісті науково-методичного супроводу (Макаренко С. І., 2018, с. 14). Консультування та професійна допомога закладам освіти та працівникам щодо аналізу недоліків, удосконалення діяльності, визначення шляхів удосконалення якості освітніх послуг тощо передбачені експертною процедурою. Отже, ці функції також мають бути притаманні освітньому експерту.

Здійснення окреслених функцій визначає зміст спеціалізованих компетентностей освітнього експерта. Отже, освітній експерт – це аналітик, консультант, суперві-

зор, фасилітатор, медіатор, прогностик, розробник напрямів інноваційного розвитку освіти, у якого сформовані спеціалізовані професійні компетентності, що визначають його здатність до:

- 1) оцінювання (самооцінювання) результатів діяльності, ефективності запроваджених інновацій та нововведень;
- 2) проведення моніторингу педагогічної діяльності, визначення професійних потреб;
- 3) здійснення критичного аналізу інформації, її систематизації та узагальнення, прийняття рішень;
- 4) розроблення стратегії співпраці на засадах педагогічного партнерства, урахування психологічних особливостей контактерів, запобігання та конструктивне вирішення конфліктів;
- 5) здійснення супроводу та підтримки педагогічних працівників (консалтинг, наставництво, супервізія, інтервізія);
- 6) використання відкритих ресурсів, ін-

формаційно-комунікаційних та цифрових технологій;

- 7) орієнтації в інформаційному просторі, пошук і здатність критично оцінювати інформацію (медіаграмотність), оперувати нею у професійній діяльності);
- 8) прогнозування результатів діяльності;
- 9) пошуку шляхів підвищення якості освіти.

Особистісні якості експертів, дотримання етичних норм. У структурі компетентності освітнього експерта ми виділяли ціннісно-етичний компонент. Щоб визначити особистісні якості освітнього експерта, звернімося до Закону України «Про освіту». Серед засад державної політики в галузі освіти та принципів освітньої діяльності виокремимо ті, що можуть бути використані для визначення складників особистісних якостей освітнього експерта. Це: усвідомлення цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенство права, людиноцентризм, відповідальність, прозорість і інформаційна відкритість, академічна доброчесність, гуманізм, демократизм, формування поваги до прав і свобод людини. Застосуємо ці принципи до формулювання основних понять експертної діяльності. Для цього розглянемо деякі з визначених понять докладніше, проєктуючи їхнє встановлене значення на професійну діяльність експерта.

У рекомендаціях для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти «Абетка директора» зазначається, що окремі аспекти експертної процедури передбачають збирання, вивчення інформації, яка є конфіденційною або містить персональні дані суб'єктів освітнього процесу. Це може стосуватися проблем у професійній діяльності педагогів, здобувачів освіти з особливими освітніми потребами тощо. У цьому разі експерт має бути готовим до вирішення проблеми в індивідуальному порядку без розголошення інформації (Бобровський М. В., Горбачов С. І., Зап-

тинська О. О., 2020, с. 10).

Інша справа з вивченням і оцінюванням освітнього середовища. Цей процес має бути максимально публічним, із залученням усіх учасників освітнього процесу, представників місцевої громади, засновника або уповноваженої особи. Усе це має враховувати освітній експерт у своїй діяльності.

Прозорість в експертній діяльності передбачає доступ суб'єктів експертизи до повної, достовірної та об'єктивної інформації.

Відкритість надає можливості впливати на результат експертизи (урахування думки громадськості, батьків під час оцінювання ефективності освітніх та управлінських процесів).

Чітко виписана процедура інституційного аудиту, підготовлені Державною службою якості освіти рекомендації для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти «Абетка для директора», розроблені напрями, вимоги (правила) та критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти: освітнього середовища, педагогічної діяльності педагогічних працівників, системи оцінювання здобувачів освіти закладу освіти, доведення цієї інформації до широкого кола зацікавлених осіб, дають підстави для утвердження принципів об'єктивності і неупередженості, чесності і справедливості, несприйняття корупційних форм поведінки залучених до її проведення осіб.

Визначимо такі основні принципи професійної діяльності експерта:

- 1) прозорості і відкритості;
- 2) об'єктивності і неупередженості;
- 3) чесності і справедливості;
- 4) академічної доброчесності;
- 5) сумлінності і відповідальності;
- 6) конфіденційності;
- 7) незалежності та несприйняття корупційних форм поведінки.

Саме ці принципи визначають особистісні якості освітнього експерта.

Виконання повноважень освітнього

експерта передбачає спілкування із суб'єктами освітнього процесу. Професійне спілкування повинно відбуватися на засадах поваги до людської гідності, академічної доброчесності, довіри, конструктивності і толерантності. У діяльності експерта передбачається офлайн- та онлайн-спілкування. Експерт має бути готовим використовувати електронні засоби комунікації, соціальні та професійні мережі (Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., 2020, с.120).

Відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», освітній експерт має володіти такими особистісними якостями, як: доброчесна поведінка, повага до життя, до закону, чесність, справедливість, почуття відповідальності за свої вчинки, взаємодія на засадах педагогічного партнерства, комунікабельність, емоційний інтелект, пунктуальність, асертивність, відповідальність, сумлінність, здатність до навчання впродовж життя.

Науковці зазначають, що до особистісних якостей належать і соціально-політичні та інтелектуально-розвивальні цінності.

Важливими для освітнього експерта є розвиток установок щодо:

- соціально-політичних цінностей (свобода, лідерство, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, емоційний інтелект, соціальний інтелект, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність та відповідальність);
- інтелектуально-розвивальних цінностей (здатність до особистісного та професійного розвитку – самомотивація, самоактуалізація, самоорганізація, самореалізація, самоаналіз, самооцінювання, саморозвиток, самокорекція; когнітивна гнучкість; критичне мислення; креативність; си-

стемність) (Стойкова В. В., 2020, с. 5).

Важливою особистісною якістю освітнього експерта в умовах глобальних змін, розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань є навчання впродовж життя, що передбачає готовність до виходу зі звичної території комфорту, пошук та засвоєння нових знань, умінь, навичок, практичного досвіду, ефективне керування ресурсами, зокрема інформаційними, задля організації навчання, побудова власної індивідуальної траєкторії розвитку на підставі визначених навчальних цілей і вибору способів їх досягнень, оцінювання (самооцінювання) ефективності отриманих знань та пошук шляхів підвищення результативності навчання.

Поєднання когнітивно-діяльнісного та ціннісно-емоційного складників у професійній компетентності освітнього експерта є запорукою ефективної освітньої експертизи закладів освіти та підвищення якості освіти.

Висновок. У сучасних умовах розвитку освіти діяльність освітнього експерта є актуальною і затребуваною. Виконання аналітичної, навчальної, експертної, узагальнювальної, прогностичної, фасилітативної, консалтингової і супервізійної функцій сприятимуть упровадженню інновацій та світових практик в освітню діяльність та підвищенню якості освіти. Професійний розвиток (навчання) осіб, залучених до освітньої експертизи, має спрямовуватися на формування когнітивно-діяльнісного складника професійної компетентності освітнього експерта, що передусім визначатиме готовність до навчання впродовж життя, дозволить поповнювати свої теоретичні та методологічні знання, набувати актуального практичного досвіду і формувати необхідні вміння (навички).

Розвиток ціннісно-етичної складової освітнього експерта сприятиме співпраці, ефективній комунікації та позитивному налаштуванню командної роботи і визначатиме успішність проведеної експертизи.

Когнітивно-діяльнісний та цінніс-

но-емоційний складники у статті розглянуто як взаємодоповнювальні фактори формування професійної компетентності освітнього експерта. Подальшого дослідження потребує аналіз процесу й умов підготовки освітніх експертів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Абетка для директора. Рекомендації для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти. / М. В. Бобровський, С. І. Горбачов, О. О. Заплотинська. – Київ : Державна служба якості освіти, 2020. – 240 с. – Режим доступу : <http://bit.ly/373HSMT>
2. Боднар О., Івасів О. Специфіка розвитку експертно-консультативної діяльності в умовах модернізації освіти / Оксана Боднар, Ольга Івасів. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2019. Випуск. 34. С. 3–12. – Режим доступу: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/10568>
3. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання: [навчально-методичний посібник] / Т. М. Канівець. – Видавець: ПП Лисенко М. М., 2012. – 102 с.
4. Касьянова О. М. Експерт в освіті: основні характеристики, методи відбору та оцінювання / О. М. Касьянова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 21 (74). – 504 с. – С. 78–86.
5. Касьянова О. М. Теоретичне узагальнення сутності експертизи як педагогічного феномену / О. М. Касьянова – 2013 р. – Режим доступу: file:///C:/Users/admin/Downloads/Pfto_2013_29_35.pdf.
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К. : Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с. – С. 384–395.
7. Литвак Б. Г. Экспертные технологии в управлении / Б. Г. Литвак. – М. : Дело, 2004. – 400 с.
8. Макаренко С. Науково-методичний супровід як провідна технологія методичної роботи на шляху до нової української школи / Світлана Макаренко. [Текст] / International Journal of Innovative Technologis in Social Science № 6(10), 2018. – 8–16. – Режим доступу: <https://cutt.ly/myD9jcf>.
9. Огнев'юк В., Сисоєва С. Підготовка експертів у галузі освіти в Україні / В. Огнев'юк, С. Сисоєва. – Освітологія. – 2015. – № 4.
10. Про освіту [Електронний ресурс] // Закон України. Редакція від 05 вересня 2017 року № 2145–VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-12>
11. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1971. – Т. 2. – С. 462.
12. Сорочан Т. М. Методична робота: підготовка вчителів до реалізації концепції «Нова українська школа» / [Електронний ресурс] / Т. М. Сорочан. – Режим доступу: <https://cutt.ly/0osPmgw>.
13. Стойкова В. В. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній освіті до організації мережевого профільного навчання старшокласників [Текст] : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 : захищена в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ 06.02.2018 : / Стойкова Вікторія Володимирівна. – К., 2018.
14. Стойкова В. В. Саморозвиток педагога: максими педагогічної спадщини Я. Чепіги / В. В. Стойкова. – 2020. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1vw4q5IQPX8ZHro9r-AV80tXL2UNFDsrLEkqXCFHWpZA/edit>

**КАКИМ ДОЛЖЕН БЫТЬ ЭКСПЕРТ ОБРАЗОВАНИЯ:
КОМПЕТЕНТНОСТИ, ЭТИЧЕСКИЕ НОРМЫ**

*Бурлака Татьяна,
методист учебно-методической лаборатории
управления развитием регионального образования
Николаевский областной институт
последипломного педагогического образования
ул. Адмиральская, 4-а, 54001, г. Николаев, Украина
tetiana.burlaka@toippro.mk.ua*

В статье рассмотрены актуальные вопросы повышения качества образования в Украине, осуществления государственного надзора (контроля) за заведениями образования в соблюдении ими законодательства, роли экспертов образования в этих процессах и формировании составляющих их профессиональной компетентности.

Актуальность и востребованность эксперта образования определяются выполняемыми им функциями, которые способны обеспечить внедрение инноваций и мировых практик в образовательную деятельность и способствовать повышению качества образования. Среди основных функций экспертной деятельности автор выделил аналитическую, обучающую, экспертную, обобщающую, прогностическую, фасилитативную, консалтинговую и супервизионную. Осуществление названных функций определяет смысл специальных компетентностей эксперта образования.

Эксперт, по мнению автора, – это аналитик, консультант, супервизор, фасилитатор, медиатор, прогностик, разработчик направлений инновационного развития образования.

Автор акцентирует на важности целенаправленного системного развития (обучения) лиц, задействованных в образовательной экспертизе, и определяет составляющие профессиональной компетентности эксперта образования.

Когнитивно-деятельностная и ценностно-этическая составляющие рассмотрены в исследовании во взаимодополняющем единстве.

Когнитивно-деятельностная составляющая представлена динамической комбинацией знаний, умений и навыков, среди которых: знание основ государственной политики в сфере образования, принципов образовательной деятельности; структуры и стандартов образования; способности к анализу, систематизации, сравнения и обобщения полученной информации, использования валидных методов исследования, разработки и оформления документации в рамках полномочий эксперта; прогнозирования результатов деятельности; поиска путей повышения качества образования и тому подобное. К ценностно-этической составляющей эксперта образования отнесены способы мышления, взгляды, социально-политические и интеллектуально-развивающие ценности.

Среди личных качеств эксперта выделены: коммуникабельность, эмоциональный интеллект, пунктуальность, ассертивность, ответственность, добросовестность, способность к обучению на протяжении жизни.

Формирование компетентностей экспертов сферы образования, соблюдение ими этических норм рассмотрены как составляющие эффективной образовательной экспертизы образовательных учреждений в условиях реформационных преобразований.

Ключевые слова: *внутренняя система обеспечения качества образования, государственно-общественное управление образованием, институциональный аудит, информационное общество, когнитивно-деятельностный компонент, Концепция «Нова українська школа», образовательная парадигма, профессиональная компетентность, эксперт, эксперт образования.*

EDUCATIONAL EXPERT: COMPETENCIES AND MORAL VALUES

Tetiana Burlaka,
*methodologist of the educational and
 methodical laboratory of management of
 development of regional education of the
 Mykolaiv regional institute of postgraduate pedagogical education
 4-a Admiralska Street, Mykolaiv, 54001, Ukraine
 tetiana.burlaka@moippo.mk.ua*

The article considers the topical quality issues of Ukrainian education, the state monitoring of educational institutions for compliance with legislation and the role of the experts in these processes and components of their professional competence as well.

The educational experts' relevance is determined by the functions they perform, which make it possible to carry out the introduction of innovations and world practices into education and thus to improve the education quality. Among the main expert functions the author defines such activities as analytical, educational, expert, generalizing, prognostic, facilitative, consulting and monitoring ones. The outlined functions determine the special competencies of an educational expert. The expert is considered by the author to be an analyst, consultant, supervisor, facilitator, mediator, prognosticator, innovative developer.

The article emphasizes the importance of purposeful and systemic training of anyone involved in educational expertise; it also identifies the educational experts' competence.

The author considers cognitive activity and ethical values in the complementary unity.

The cognitive component is represented by a dynamic combination of knowledge and skills, including knowledge of the state policy principles, methods of educational activity, educational standards, ability to analyze, systematize, compare and summarize the obtained information, to use the valid research methods, do paperwork, program designing etc.

The ethical component of the educational expert includes social and political views, intellectual and moral values.

Among the individual qualities of the expert are sociability, emotional intelligence, punctuality, assertiveness, responsibility, honesty, ability to learn throughout life.

Keywords: *cognitive components, educational expert, educational management, educational paradigm, expert, information society, institutional monitoring, «New Ukrainian School» Concept, quality of education, teacher competence.*

REFERENCES

1. About education. Law of Ukraine (2017). – Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-12> (ukr).
2. Bobrovskiy, M. V., Horbachov, S. I., & Zapolynska, O. O. (2020). *Abetka dlia dyrektora. Rekomendatsii dlia pobudovy vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladi zahalnoi serednoi osvity* [Alphabet for the director. Recommendations for building an internal system for ensuring the quality of education in general secondary education]. Kyiv, Derzhavna sluzhba yakosti osvity. – Retrieved from: <http://bit.ly/373HSMT> (ukr).
3. Bodnar, O., & Ivasiv, O. (2019). *Spetsyfika rozvytku ekspertno-konsultatyvnoi diialnosti v umovakh modernizatsii osvity* [Specifics of development of expert-consultative

activity in conditions of education modernization]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia pedahohichna*, 34, 3–12. – Retrieved from: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/10568> (ukr).

4. Kanivets, T. M. (2012). *Osnovy pedahohichnoho otsiniuvannia* [Fundamentals of pedagogical assessment]. Vydavets PP Lysenko M. M. (ukr).

5. Kasianova, O. M. (2011). *Ekspert v osviti: osnovni kharakterystyky, metody vidboru ta otsiniuvannia* [Expert in education: basic characteristics, methods of selection and evaluation] zb. nauk. pr. [redkol.: T. I. Sushchenko (holov. red.) ta in.]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*. Zaporizhzhia, 21 (74), 78–86 (ukr).

6. Kasianova, O. M. (2013). *Teoretychne uzahalnennia sutnosti ekspertyzy yak pedahohichnoho fenomenu* [Theoretical generalization of the essence of examination as a pedagogical phenomenon]. – Retrieved from: file:///C:/Users/admin/Downloads/Pfto_2013_29_35.pdf (ukr).

7. Kremen, V. H. (2010). *Filosofia liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori* [Philosophy of anthropocentrism in the educational space]. K.: T-vo «Znannia» Ukrainy (ukr).

8. Litvak, B. G. (2004). *Jekspertnye tehnologii v upravlenii* [Expert technologies in management]. M.: Delo (rus).

9. Makarenko, S. (2018). *Naukovo-metodychnyi suprovid yak providna tekhnolohiia metodychnoi roboty na shliakhu do novoi ukrainskoi shkoly* [Scientific and methodical support as a leading technology of methodical work on the way to a new Ukrainian school]. *International Journal of Innovative Technologists in Social Science*, 6 (10), 8–16. – Retrieved from: <https://cutt.ly/myD9jcf> (ukr).

10. Ohneviuk, V., & Sysoieva, S. (2015). *Pidhotovka ekspertiv u haluzi osvity v Ukraini* [Training of experts in the field of education in Ukraine], *Osvitohiia*, 4 (ukr).

11. (1971). *Slovnyk ukrainskoi movy : v 11 t.* [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. K.: Naukova dumka (ukr).

12. Sorochan, T. M. *Metodychna robota: pidhotovka vchyteliv do realizatsii kontseptsii «Nova ukrainska shkola»* [Methodical work: preparation of teachers for realization of the concept «New Ukrainian school»]. – Retrieved from: <https://cutt.ly/0osPmgw> (ukr).

13. Stoikova, V. V. (2018). *Pidhotovka kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u pisliadyplomnii osviti do orhanizatsii merezhevoho profilnoho navchannia starshoklasnykiv* [Training of heads of general educational institutions in postgraduate education in the organization of network profile training of senior pupils]. (Candidate's thesis). Kyivskiy un-t im. B. Hrinchenka. Kyiv (ukr).

14. Stoikova, V. V. (2020). *Samorozvytok pedahoha: maksymy pedahohichnoi spadshchyny Ya. Chepighy* [Self-development of the teacher: maxims of pedagogical heritage of J. Chepiga]. – Retrieved from: <https://docs.google.com/document/d/1vw4q5IQPX8ZHro9r-AV80tXL2UNFDsrLEkqXCFHWpZA/edit> (ukr).